

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Uloga i struktura dozvola

Preporuke

14. mart 2019. Waisum Steinborn-Cheng, Nebojsa
Filipovic, Dr. Daniel Grote

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Dnevni red

01 Uvod

02 Rekapitulacija: Uloga dozvola

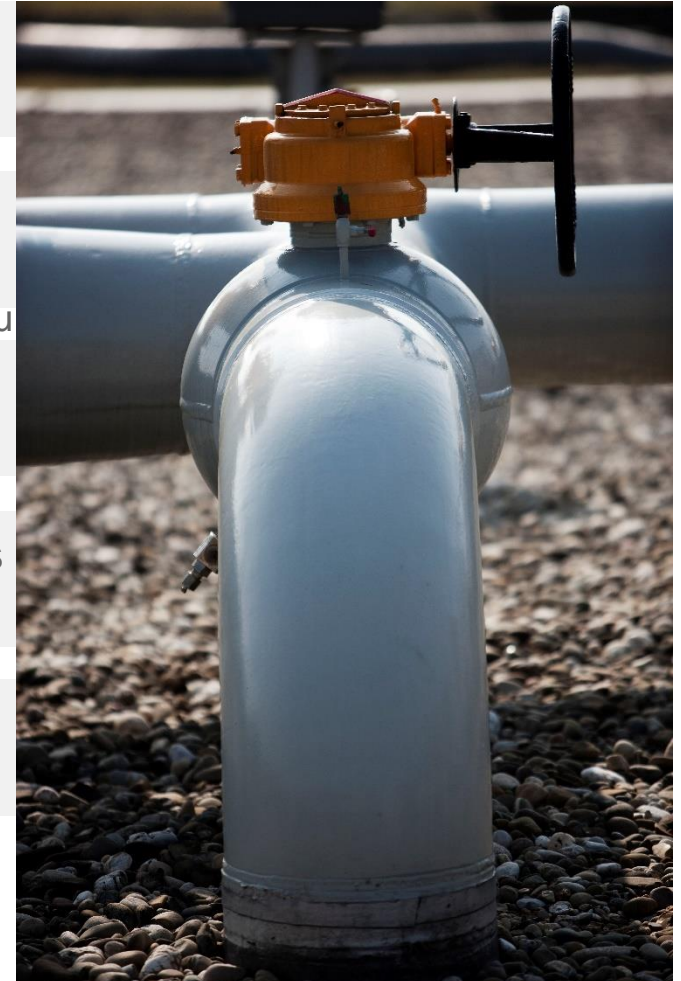

Pauza za kafu

03 Analiza nedostataka (GAP)

04 Preporuke: Pregled/struktura dozvola/proces podnošenja zahtjeva

05 Diskusija i sljedeći koraci

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Rekapitulacija: Uloga dozvola

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Uloga dozvola

- U opsegu naših aktivnosti, dozvolu definiramo na sljedeći način:
 - *Dozvola predstavlja odobrenje nadležnog organa vlasti (npr. nadležno ministarstvo ili nacionalno regulatorno tijelo) strani na tržištu (imalac dozvole) da se bavi ili obavlja djelatnosti na energetsom (gasnom) tržištu.*
- Dozvola osigurava minimum kvaliteta u obavljanju djelatnosti imaoca dozvole utvrđivanjem zahtjeva (uslova i obaveza) koje imalac dozvole mora ispuniti da bi dobio dozvolu, a u određenim slučajevima i da bi je zadržao.
- Dozvola uspostavlja posebna prava i u skladu s tim imaocu dozvole nameće određene obaveze

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Uloga dozvola u sektoru gasa

- Dozvole predstavljaju jedan od temeljnih alata koje nadležno tijelo ima na raspolaganju u vršenju svojih poslova.

Regulatorni okvir u osnovi omogućava utvrđivanje odredbi, uslova i zahtjeva u skladu s kojim pravno lice može obavljati djelatnost u sektoru gasa.

- Dozvole u EU imaju nekoliko svrha:
 - Obično pretpostavljaju pravnu prisutnost u barem jednoj državi članici čime imaoци dozvole podliježu obavezi djelotvorne provedbe važećeg zakonodavstva;
 - Osiguravaju minimum kvaliteta u obavljanju djelatnosti imaoца dozvole, uključujući i skup zahtjeva kojeimalac dozvole mora ispuniti (uslovi i obaveze) da bi dobio dozvolu, a u određenim slučajevima i da bi je zadržao.
 - Olakšavaju dostizanje potrebnog nivoa transparentnosti (npr. utvrđivanjem obaveza koje se odnose na izvještavanje).

Dozvole u sektoru gasa:

Dozvola za transport

- Svrha:
 - omogućava imaću dozvole da transportuje gas kroz cijevi do bilo kojeg objekta u području utvrđenom dozvolom,
 -
 - transportuje gas kroz cijevi do bilo kojeg gasovodnog sistema kojim upravlja drugi transporter gasa, ili
 -
 - drugog gasovodnog sistema utvrđenog licencom.

Dozvola za distribuciju

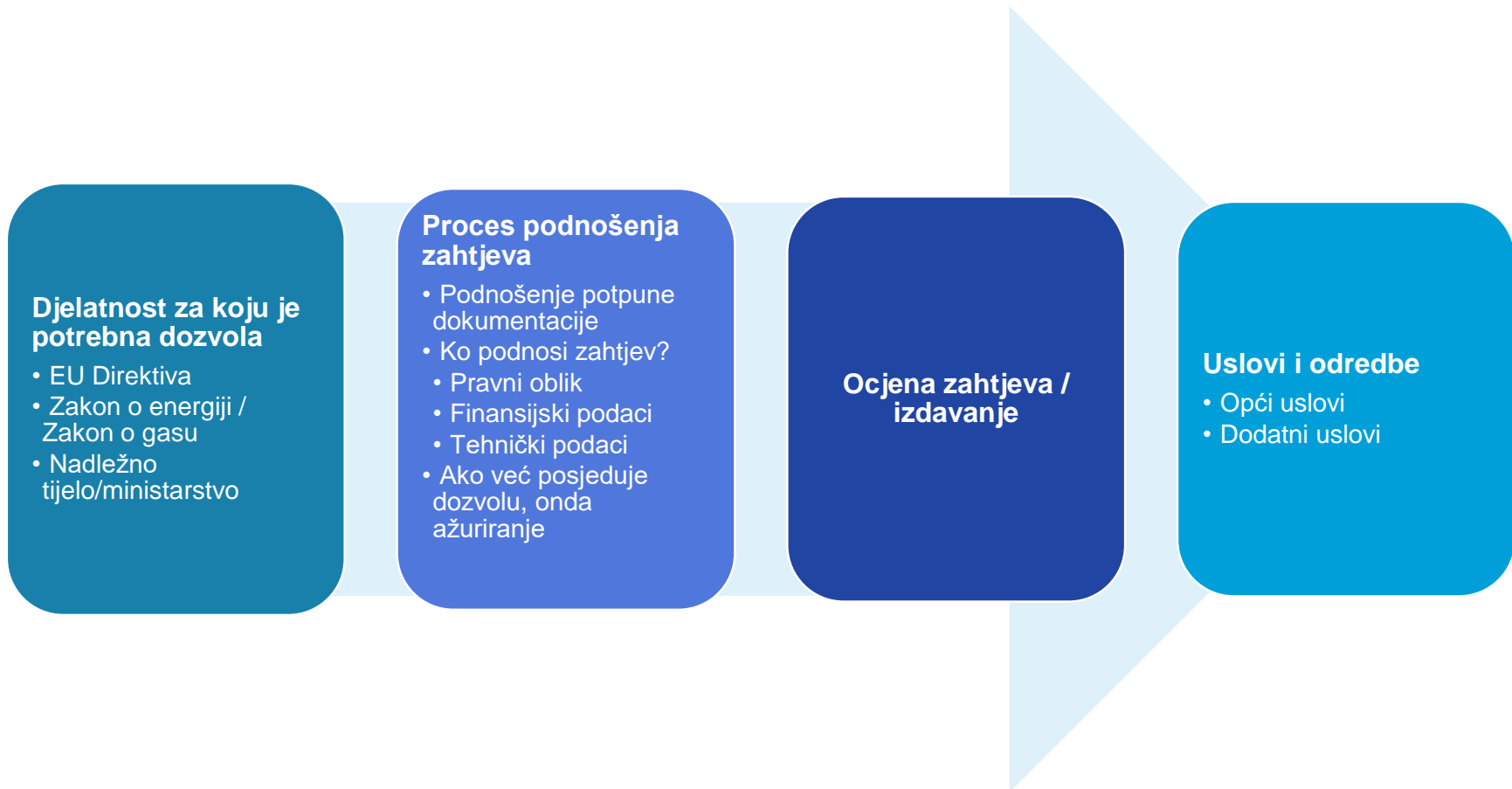
- Distributivne mreže se smatraju prirodnim monopolom u bilo kojem području, a kao rezultat toga distributivne usluge nudi samo jedno preduzeće (distributivno preduzeće).
- Utvrđivanje regija/teritorija na koje se dozvola za distribuciju prirodnog gasa odnosi stvar je energetske politike i strategije zemlje.
- Izdavanjem samo jedne dozvole za distribuciju gasa za datu teritoriju imaću dozvole daje ekskluzivno pravo za razvoj, upravljanje i održavanje distributivne mreže na dugi vremenski period.
- Imalac dozvole za distribuciju gasa ima ekskluzivno pravo za obavljanje te djelatnosti na teritoriju utvrđenom dozvolom i obavezan je djelatnost obavljati u skladu sa zahtjevima utvrđenim dozvolom.

Dozvola za djelatnost maloprodajnog snabdijevanja

- U nekim državama članicama, maloprodajni snabdjevači gasom i električnom energijom moraju imati dozvolu, posjedovati obavijest ili biti registrirani da bi mogli snabdijevati krajnje potrošače gasom ili električnom energijom.
-
- Maloprodajni snabdjevač gasom može, u principu, snabdijevati kupce bilo gdje u zemlji i nije ograničen geografskim regijama. Ovim se imaću dozvola omogućava da gasom snabdijeva bilo koji objekat.
- Ove dozvole (ili registracije) mogu sadržavati obaveze koje se odnose na pružanje određenih usluga kupcima, kao što su npr. kvalitet usluge, služba za podršku korisnicima, smjernice za zaštitu kupaca, procedure za promjenu snabdjevača, rezervni snabdjevač, obračun i mjerenje, razmjena informacija.
-

Proces izdavanja dozvola

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Uslovi i odredbe dozvola

- Uslovi dozvola moraju odrediti veoma jasne odredbe za imaoaca dozvola. Dozvole trebaju sadržavati uslove koji se odnose na konkretnu djelatnosti za koju se dozvola izdaje. Neki od primjera su:
- **Tehnički uslovi**
 - Djelotvoran, pouzdan i siguran rad
 - Ispunjavanje domaćih i međunarodnih propisa o sigurnosti
- **Finansijski uslovi** – dostavljanje i ispunjavanje finansijskih garancija, razdvajanje računa, ukidanje unakrsnih subvencija, osiguranje rada i imovine, itd.
- **Obaveze izvještavanja:** Kako bi regulator mogao izvršavati svoje regulatorne obaveze, imaoaci dozvole moraju regulatoru redovno dostavljati podatke ili povremeno, na zahtjev regulatora.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Uslovi i odredbe dozvola

- **Razmjena informacija:** Upravljanje podacima je proces prikupljanja, provjere, pohranjivanja, zaštite i obrade podataka kroz koji snabdjevači i kupci mogu ostvariti pristup podacima. Na primjer, u procesu promjene snabdjevača maloprodajni snabdjevač treba biti u mogućnosti informacije o potrošnji, broju brojila i obračunu podijeliti s novim maloprodajnim snabdjevačem na brz i efikasan način
- **Standardi usluga koje se pružaju kupcima/Informiranje i komunikacija.** Kvalitet usluge (standardi djelovanja); Prema direktivama o električnoj energiji i gasu informiranje kupaca jedan je od najbitnijih elemenata zaštite i osnaživanja kupaca.
- **Praćenje i nadzor:** Obaveze imaoaca dozvole mogu uključivati provođenje plana razvoja (ex-ante) i izradu izvještaja o provedenim aktivnostima (ex-post). Obaveza regulatora (ili tijela koje izdaje licence) je da prati poštivanje odredbi dozvole kako bi provodio revizije/inspekcije i predlagao izmjene (u svakom mogućem obliku, uključujući oduzimanje i privremenu suspenziju).

Uslovi i odredbe dozvola

- **Odredbe/trajanje dozvola:**
 - Dozvole mogu biti različitog trajanja, njihovo trajanje se razlikuje od zemlje do zemlje i zavisi od djelatnosti za koju se izdaje.
 - Dozvole za transport i distribuciju gasa mogu se izdavati na period do 40 godina:
 - Opravdano dugotrajnim obavezama; i
 - što je veće ulaganje, to je duže trajanje licence.
 - Dozvole za maloprodajne snabdjevače: variraju, u zavisnosti od zemlje (od 3 do 20 godina)
- **Ostalo:**
 - Prava imaoca dozvole,
 - Uslovi koji se odnose na suspenziju, prestanak, izmjene i obnovu dozvole
 - Regulatorna naknada

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Pauza za kafu

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Analiza nedostataka (GAP)

Analiza nedostataka: Dozvole

Tema	Bosna i Hercegovina (državni nivo)	Federacija BiH	Republika Srpska
Regulatorno tijelo ima zakonom utvrđenu nadležnost za dodjeljivanje i oduzimanje dozvola za djelatnosti u sektoru gasa	<ul style="list-style-type: none">▪ Zakon o regulatoru električne energije i prirodnog gasa, prenosu i tržištu električne energije - samo u formi nacрта. Nije usvojen▪ Također se odnosi na imao dozvole (član 2) za obavljanje energetske djelatnosti▪ Nema odredbi na državnom nivou	<ul style="list-style-type: none">▪ Nacrt Zakona o gasu, nije usvojen▪ Implementacija bi bila moguća usvajanjem nacрта zakona	<ul style="list-style-type: none">▪ Zakon o gasu usvojen 2018. (član 21)
Usvojeno neophodno zakonodavstvo vezano za dozvole u sektoru gasa	<ul style="list-style-type: none">▪ Zakon o regulatoru električne energije i prirodnog gasa, prenosu i tržištu električne energije - samo u formi nacрта. Nije usvojen▪ Nema odredbi na državnom nivou	<ul style="list-style-type: none">▪ Nacrt Zakona o gasu, nije usvojen▪ Nacrt Zakona o gasu (član 63) navodi da se energetske djelatnosti u gasnom sektoru mogu obavljati samo na osnovu dozvole za rad – licence koju izdaje Regulatorna komisija	<ul style="list-style-type: none">▪ Zakon o gasu usvojen 2018.▪ Pravilnik o izdavanju dozvola usvojen 2018.▪ Pravilnik o certifikaciji (mart 2019.)

Analiza nedostataka: Dozvole

Tema	Bosna i Hercegovina (državni nivo)	Federacija BiH	Republika Srpska
Informacije o procesu podnošenja zahtjeva za dozvolu	<ul style="list-style-type: none">Nema odredbi na državnom nivou	<ul style="list-style-type: none">Ograničene informacije o postupku podnošenja zahtjeva u Nacrtu Zakona o gasu	<ul style="list-style-type: none">Odredbe Pravilnika propisuju postupak podnošenja zahtjeva i dokumentaciju koju je potrebno priložiti
Informacije o kriterijima za ocjenu zahtjeva za izdavanje dozvole za gasnu djelatnost	<ul style="list-style-type: none">Nema odredbi na državnom nivou	<ul style="list-style-type: none">Određene odredbe navedene u članu 63 Nacrta Zakona o gasu	<ul style="list-style-type: none">Definirano Pravilnikom
Uslovi dozvole (npr. tehnički, kadrovski, operativni)	<ul style="list-style-type: none">Nema odredbi na državnom nivou	<ul style="list-style-type: none">Određene odredbe navedene u članu 63-69 Nacrta Zakona o gasu	<ul style="list-style-type: none">Definirano Pravilnikom
Proces odobravanja: Član 4, stav (2) Direktive o gasu	<ul style="list-style-type: none">Nije definirano	<ul style="list-style-type: none">Određene odredbe navedene u članu 52-55 Nacrta Zakona o gasu	<ul style="list-style-type: none">Definirano Pravilnikom ali nije u potpunosti u skladu s odredbama člana 4. Direktive o gasu (obaveza odobravanja u skladu s objavljenim ciljem i nediskriminirajućim kriterijima nije navedena)

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Preporuke Pregled/Struktura dozvola

Pregled i struktura dozvole za transport gasa

	Uslovi i odredbe		
	Transport	Distribucija	Maloprodajno snabdijevanje
Definicije	Ovdje se navode pojmovi koji su korišteni u dozvoli. Time se izbjegava svako pogrešno tumačenje riječi i izraza korištenih u dozvoli.		
Prvi dio: Opći uslovi	Dodjela i rok važenja dozvole Sadrži pojedinosti o vrsti dozvole, s osnovnim podacima o imaocu (puno ime i prezime, skraćeni naziv, adresu, identifikacijski broj, registrarski broj dozvole, telefonski broj, e-mail adresu, datum početka važenja i period važenja (godina).		
Drugi dio: Posebni uslovi	Prava imaoca dozvole: Imalac dozvole ima ekskluzivno pravo za obavljanje djelatnosti transporta/distribucije gasa odnosno maloprodajnog snabdijevanja gasom u skladu sa zakonom i zahtjevima utvrđenim dozvolom.		
	Odgovornosti/obaveze imaoca dozvole: <u>Tehnički uslovi:</u> <ul style="list-style-type: none">• Osigurati siguran transport gasa u mreži i balans gasnog sistema.• Razvoj, izgradnja, rad i održavanje gasne mreže učinkovit, pouzdan i siguran način.• Razvoj mreže i razvojnih planova. (transport)	Odgovornosti/obaveze Imaoca dozvole: <u>Tehnički uslovi:</u> <ul style="list-style-type: none">• Imalac dozvole mora imati potrebne resurse, uključujući ljudske, tehničke, fizičke i finansijske resurse, kako bi mogao ispunjavati svoje zadatke u pogledu upravljanja, održavanja i razvoja mreže.• Stručna osposobljenost osoblja.	

Pregled i struktura dozvola

	Uslovi i odredbe		
	Transport	Distribucija	Maloprodajno snabdijevanje
Drugi dio: Posebni uslovi	<p>Odgovornosti/obaveze imaoca dozvole:</p> <p><u>Tehnički uslovi (nastavak):</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Razvoj transportne/distribucijske mreže, uključujući obavezu izgradnje nove niskotlačne mreže određene dužine u skladu s odobrenim investicijskim programom/poslovnim planom imaoca dozvole.• Osigurati dugoročni razvoj kapaciteta sistema smislu rada, održavanja, razvoja• Poštivanje Pravila o radu transportnog/distribucijskog sistema• Poštivanje zakona i drugih propisa koji se odnose na obavljanje djelatnosti. Na primjer, poštivanje nacionalnih i međunarodnih pravila o tehničkim i sigurnosnim aspektima• Sigurnosni zahtjevi i standardi (npr. vrijeme odgovora u slučaju nesreće, centri za hitne pozive, prekid u slučaju vanrednih situacija i sl.).• Imalac dozvole mora imati potrebne resurse, uključujući ljudske, tehničke, fizičke i finansijske resurse, kako bi mogao ispunjavati svoje zadatke u pogledu upravljanja, održavanja i razvoja mreže.• Stručna osposobljenost osoblja.		

Pregled i struktura dozvola

	Uslovi i odredbe		
	Transport	Distribucija	Maloprodajno snabdijevanje
Drugi dio: Posebni uslovi	<u>Ekonomski/Finansijski uslovi /Finansijske obaveze imaoca dozvole:</u> <ul style="list-style-type: none">• Pravila o računovostvenom razdvajanju / razdvajanju djelatnosti i knjigovodstvenim evidencijama (sve)• Zahtjevi u pogledu osiguranja poslovanja i pripadajuće imovine. (sve)• Finansijski uslovi (npr. dokaz o dovoljnoj kreditnoj sposobnosti i odgovarajućim sredstvima, dostavljanje relevantnih godišnjih finansijskih izvještaja za prethodne godine (1, 3 ili više), plan razvoja poslovanja uključujući očekivane finansijske rezultate. (distribucija i maloprodajno snabdijevanje)• Zahtjevi u pogledu regulatornih mjera/standarda o naplati računa putem isključenja, građanskim sankcijama za neplaćanje, prinudne uprave i stečaja, krivičnih kazni za krađu i prevare i sl.(distribucija)• Uslovi koji se odnose na pružanje usluga, korištenje mreže i odredbe kojima se sprječavaju neopravdana diskriminacija i postupci koji narušavaju tržišno natjecanje. (sve)		
	<u>Pristup treće strane i priključci</u> <ul style="list-style-type: none">• Dopunjavanje uslova dozvole postavljanjem zahtjeva u pogledu pristupa treće strane npr. nediskriminacijski pristup transportnoj mreži. Operatori transportnih mreža moraju svakom snabdjevaču gasom omogućiti nediskriminatoran pristup transportnoj mreži kako bi mogli snabdjeti svoje kupce.• Obveze u pogledu podnošenja zahtjeva za priključak na mrežu, uspostavljanje mrežnih priključaka.• Jasne i transparentne naknade za priključenje/metodologija.• Jasne i transparentne naknade za priključenje i vremenski rokovi potrebni za radove na uspostavljanje priključaka na sistem za distribuciju gasa.		

Pregled i struktura dozvola

	Uslovi i odredbe		
	Transport	Distribucija	Maloprodajno snabdijevanje
Drugi dio: Posebni uslovi		<p><u>Prava i obaveze imaoca dozvole</u></p> <p>Imalac dozvole ima ekskluzivno pravo za obavljanje djelatnosti distribucije gasa na teritoriji utvrđenoj dozvolom, a shodno tome i obavezu da tu djelatnost obavlja u skladu sa zakonom i zahtjevima utvrđenim dozvolom.</p>	
		<p><u>Obaveze izvještavanja: Odredbe o informiranju</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Kako bi regulator mogao izvršavati svoje regulatorne obaveze, imaoци dozvole moraju regulatoru redovno dostavljati podatke ili povremeno, na zahtjev regulatora. (sve)• Od imaoца dozvole se može tražiti da pripremi i dostavi informaciju o svom poslovanju koja će vladi pomoći, primjera radi, da izradi dugoročnu nacionalnu energetska politiku. (transport i distribucija)• Od imaoца dozvole se može tražiti da pripremi i dostavi informaciju o svom poslovanju. Na primjer, postupak postupanja po pritužbama, kvaliteta snabdijevanja (komercijalni kvalitet) , izvještavanje o sporovima, gdje je to primjenjivo (distribucija i maloprodajno snabdijevanje)	

Pregled i struktura dozvola

	Uslovi i odredbe	
	Transport	Distribucija
Drugi dio: Posebni uslovi	<u>Praćenje i nadzor:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Od imaoaca dozvole se može zahtijevati da provede plan razvoja (ex-ante) i da sačini izvještaj o uspješnosti (ex-post). • Praćenje aktivnosti imaoaca dozvole, s obzirom da imalac dozvole ne može iskoristiti svoju vertikalnu integraciju kako bi narušio tržišno natjecanje. 	<u>Praćenje i nadzor</u> <ul style="list-style-type: none"> • To može uključivati izvještaje o promjeni snabdjevača, sažetak o broju i vrsti upita i pritužbi korisnika. <u>Obaveze izvještavanja: Odredbe o informiranju kupaca:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Tačne informacije o računima i izvještajima, učestalost računa i izvještaja, informacije o potrošnji gdje je to moguće. • Informirati i pravovremeno saopćiti kupcima na jasan način: npr. Sve promjene u pogledu njihovih ugovora i tarifa.
	<u>Zaštita povjerljivosti:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Imalac dozvole dužan je čuvati povjerljivost komercijalno osjetljivih informacija dobivenih tokom obavljanja svoje djelatnosti. • Imalac dozvole dužan je spriječiti da se informacije o njegovim aktivnostima, koje mogu biti komercijalno korisne, otkriju na diskriminirajući način. • Uslovi dozvola mogu sadržavati zahtjeve koji se odnose na zahtjeve za razdvajanja utvrđene u Direktivi o gasu i nacionalnom zakonodavstvu. 	

Pregled i struktura dozvola

	Uslovi i odredbe		
	Transport	Distribucija	Maloprodajno snabdijevanje
Drugi dio: Posebni uslovi		<p><u>Služba za korisnike / kvaliteta snabdijevanja</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Dopunjavanje uslova dozvole odredbama o kvaliteti usluga koje postavljaju zahtjeve za specifična područja kvalitete, npr. Zahtjevi za priključenje na mrežu, uspostavljanje mrežnih priključaka, odgovaranje na pritužbe kupaca.	<p><u>Služba za korisnike / kvaliteta snabdijevanja</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Služba za korisnike: dostupne linije komunikacije, npr. centri ili brojevi za hitne pozive, npr. prijavljivanje curenja gasa).• Dopunjavanje uslova dozvole odredbama o kvaliteti usluga koje postavljaju zahtjeve za specifična područja kvalitete, postupanje po pritužbama, odgovaranje na upite kupaca.• Procedure promjene snabdjevača: Na konkurentnom maloprodajnom tržištu kupci mogu slobodno birati svoje snabdjevače, stoga treba provesti postupke promjene snabdjevača kako bi se osigurao nesmetan proces prebacivanja.• Obračun i mjerenje: obveza pravovremenog dostavljanja tačnih računa kupcima. Također obuhvaća obavezu informiranje kupca o svim promjenama tarifa u određenom vremenskom periodu.

Pregled i struktura dozvola

	Uslovi i odredbe		
	Transport	Distribucija	Maloprodajno snabdijevanje
Drugi dio: Posebni uslovi		<u>Zaštita kupaca</u> <ul style="list-style-type: none"> Može uključivati obaveze za ugrožene kupce i načine podrške tim kategorijama kupaca. (npr. ova kategorija kupaca se ne može isključiti) 	<u>Zaštita kupaca</u> <ul style="list-style-type: none"> Može uključivati obaveze za ugrožene kupce i načine podrške tim kategorijama kupaca. (npr. da se ova kategorija kupaca se ne može isključiti) Odredbe koje se odnose na rezervnog snabdjevača: maloprodajni snabdjevači su dužni pridržavati se svih relevantnih aranžmana koje su pripremili i odobrili energetske regulatori u kojima se navode procesi koje treba slijediti prilikom pokretanja, tokom i nakon izdavanja uputstva za snabdijevanje putem rezervnog snabdjevača.
Drugi uslovi	<u>Naknada za dozvolu</u> Uključiti obavezu za imalca dozvole da plati odgovarajuću naknadu za dozvolu <u>Ukidanje/suspenzija dozvole</u> Uvrstiti informacije o tome kada dozvola može biti privremeno i/ili trajno ukinuta. Treba navesti popis razloga, kada imalac dozvole ne postupa u skladu s uslovima dozvole. Treba obuhvatiti i postupak kojim se osigurava transparentnost. Na primjer, navesti slove za trenutačnu suspenziju dozvole i vremenski rok do u okviru kojeg imalac dozvole može ispraviti nepravilnosti (privremena suspenzija). <u>Izmjena dozvole</u> To uključuje odredbe o prenosu i izmjenama i dopunama dozvole, te produženje dozvole, ako je primjenjivo.		

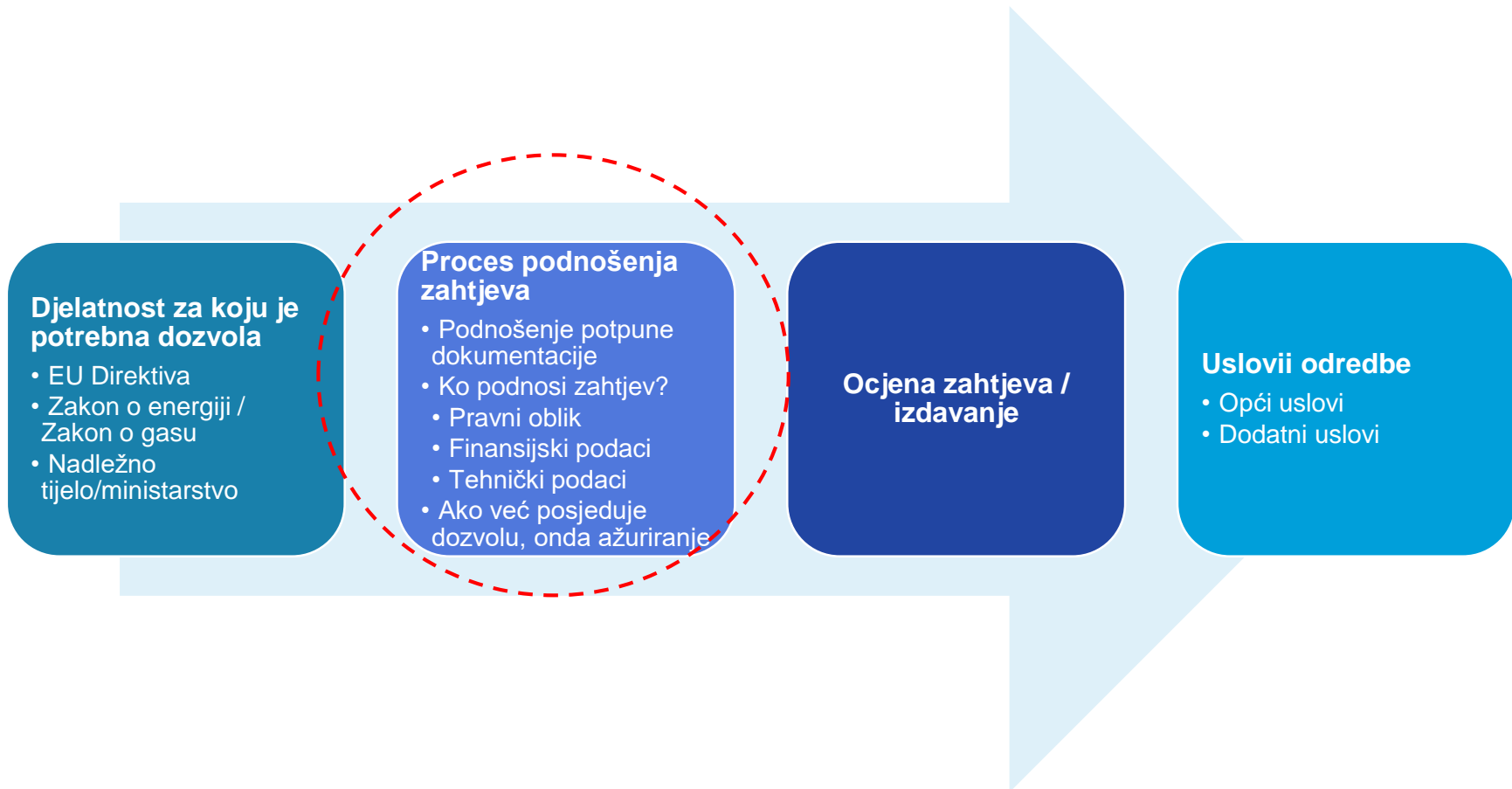
USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Proces podnošenja zahtjeva

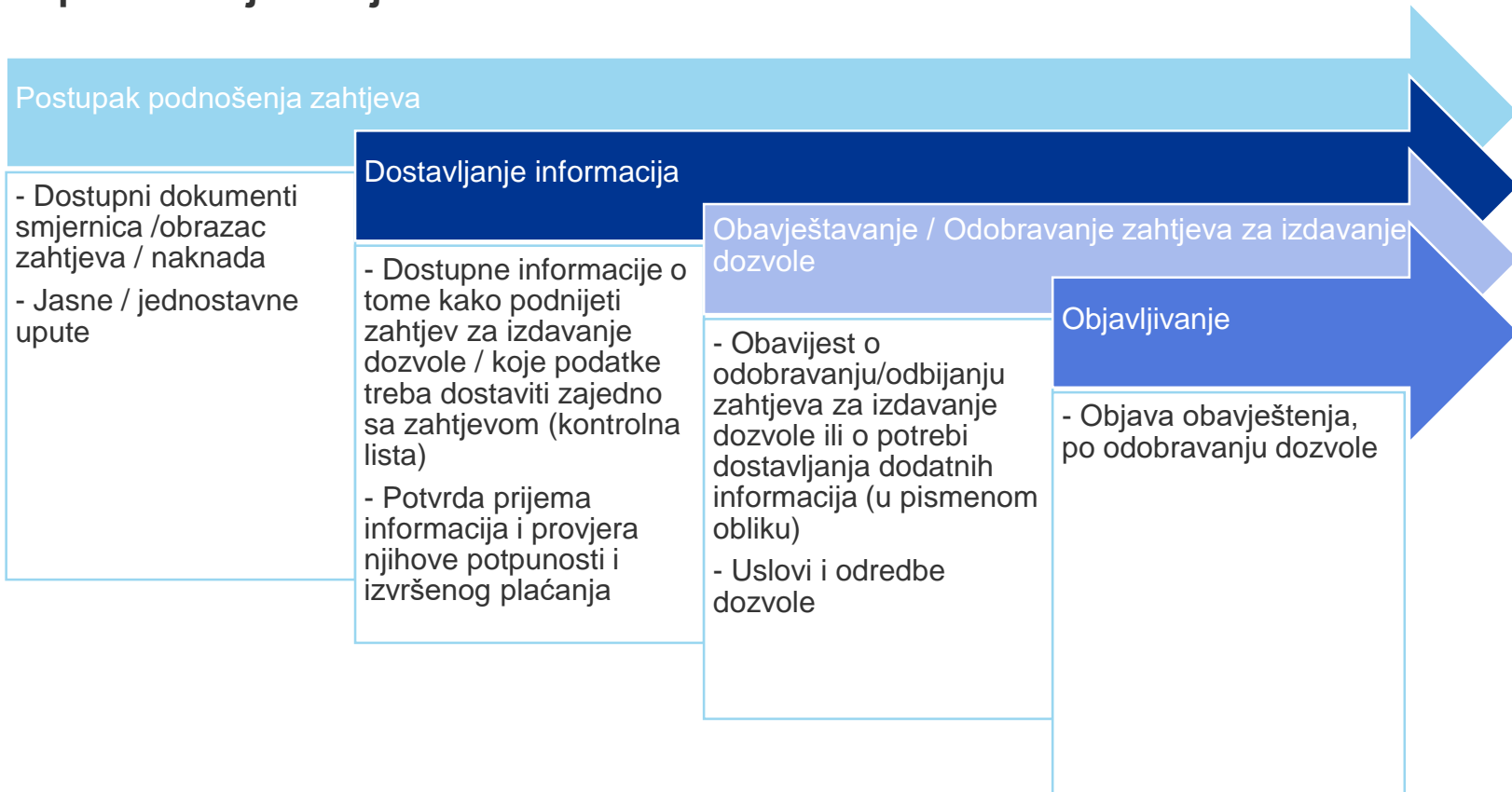
Proces izdavanja dozvola

Postupak podnošenja zahtjeva

- **Pravične i objektivne procedure dodjeljivanja dozvola / koraci u postupku podnošenja zahtjeva**

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Sljedeći koraci

Prijedlog sljedećih koraka

RERS

- Izraditi i usvojiti Pravilnik o certifikaciji - već je u radu (usvajanje se očekuje u martu 2019.)

FERK

- Izraditi i usvojiti
 - Zakon o gasu (nacrt Zakona o gasu se može koristiti kao polazna osnova; doraditi odredbe o provedbi 3. energetskeg paketa) Neke odredbe koje se odnose na dozvole već postoje - ali se mogu dodatno uskladiti.
 - Pravilnik o izdavanju dozvola

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA - HERZEGOVINA

Hvala!

Waisum Steinborn-Cheng

Viši konsultant, Tržišta energije i tehnologije

DNV GL Energy

DNV GL Energy Advisory GmbH

Zanderstr. 7

53177 Bonn

Tel: +49 228 44690 50

E-Mail: Waisum.Cheng@dnvgl.com